

הדרך החמי

יום שני י' שבט תשס"ז
מסכת תענית דף כא'

עלון יומי ללומדי הדרך היומי
 יו"ל ע"י מדרשיית הדרך היומי פ"ת

דוא"ל: midrashiya@eagleint.com

עיונים על הדרך

במעלת מצוות הצדקה.

מספרת הגמ', שנחום איש גז, קיבל על עצמו את היסורים, כיון שנפטר העני תוך כדי שפרק את החמור לצורך העני. וצריך תלמוד, מה הייתה התביעה על נחום איש גז, מה היה לו לעשות? (עיי' כאן ביפה עיניים) (וכמובן שאין אנו דנים בחטאי הקדמונים אלא מה אנו יכולים ללמוד מכגון זה).

הבן יהודע ביאר, כיון שאחזו את העני בולמוס של חולי, שאפשר להבחין בו ממראה העיניים. ונחום איש גז זו תבע את עצמו, שלא היה לו לפרוק את החמור אלא לקרוע את השקים, ומיד להוציא את האוכל.

העולם מתרצים, שנחום איש גז זו תבע את עצמו, מדוע לא היה לו מוכן בשקית אוכל, שאם יפגוש עני יוכל לתת לו מיד. ולפי"ז צריך לבאר, מה שאמר "עני שלא עיניך" וכו' לא מתבאר דווקא על העני שהיה לפניו, אלא שלא הרגיש את המצב ולא ראה את העניים שהגיעו עד מצב של רעב כדי מיתה.

כתב בספר חסידים (אות לב') "כל מי שאוהב את הצדקות אינו רואה דין חיבוט הקבר". הטור בתחילת הלכות צדקה (ויר"ד סי' רמ"ז) כתב "מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת ידו ומאד מאד צריך אדם לזוהר בה יותר מכל מצות עשה כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד כההיא עובדא דבן זומא (צ"ל נחום איש גז וזו בדק הבית) וכמה פעמים נצטיינו בה בעשה ועוד יש לא תעשה למעלים עיניו ממנה שנאמר (דברים ט) לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל וכאילו עובד ע"ז.

כתוב בפרשת ואתחנן (דברים פרק ו' פסוק כד' כה') "ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר צונו".

רבינו בחיי בהקדמתו לפרשת בראשית (ובפירושו עה"ת דברים שם) מביא, וכדי לבאר שכל מצות שבתורה יש בהן תועלת הגוף והנפש, העיד משה רבינו ע"ה ואמר (דברים פרק ו' פסוק ה') לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, וכתוב וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וגו' לפני ה' אלהינו. ביאר כי קיום המצות הוא כולל שתי תועלויות, תועלת כלל הגוף בעולם הזה, ותועלת הנפש לעולם הבא, זה שהזכיר בכלל לטוב לנו כל הימים, ואח"כ הוסיף פירוש כלל ופרט "לחיותנו כהיום הזה" זהו תועלת הגוף בעולם הזה, "וצדקה תהיה לנו לפני ה' אלהינו", זהו תועלת הנפש לעולם הבא, וכן ביאר שלמה המלך ע"ה הענין הזה שאמר (משלי פרק ד' פסוק כב') "כי חיים הם למוצאיאם ולכל בשרו מרפא", הא למדת שיש בכל המצות תועלת הגוף והנפש.

המהר"ל בחדושי אגדות (ח"ג עמ' נ"ט) על מסכת בבא בתרא (ט.) וכן בנתיב הצדקה (פרק ד') ביאר מה שאמר רב אסי "שקולה צדקה כנגד כל המצות", כי כאשר הוא נותן צדקה, דבר זה נקרא שעושה "צדק וישר", וכדכתיב (דברים פרק ו' פסוק כד') "וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת", ומאחר כי מצוה זאת בפרט נקראת צדקה מפני שהיא "עצם הצדקה", כמו שמורה על זה השם שנקראת צדקה ולא תמצא זה במצוה אחרת, לכך שקולה כנגד כל המצות, אע"פ שכל אחת יש בה הצדק. ועוד כי תרגום צדקה "זכותא", שתלמוד מזה הצדקה היא זכות הנפש, כי מי שנותן צדקה מפני כי יש לו זכות טובה הנפש, ולכך חונן הדל וכל מצות הם זכות נפש האדם, ולכך אמר כי שקולה מצות הצדקה כנגד כל המצות.

האם מברכים על מצוות צדקה?

הרשב"א בשו"ת (ח"א סי' ח') ובאבודרהם (הל' ברכת המצוות) הביא מהר"י בן פלג, שאין מברכין משום שחוששים שמה העני לא ירצה לקבל, והוי מצוה שתלויה בדעת אחרים ולפיכך אין מברכין. (בבאור הלכה להגרו"ח שליט"א פ"ז ממתנ"ע היא דיה מ"ע הק' על הבית הלל הובא בהג' יד אברהם על השו"ע ו"ד סי' רמ"ח) שנקט שאם נתן לעני והעני לא קיבל יצא יד"ח מצות צדקה ולכאור' לא מתאים לדברי הרשב"א שהרי אם מקיים מצות צדקה אפי' אם אין העני קיבל, א"כ שיברך. **בראב"ד** כתב, דאין מברכים משום דהוי מצוה שיש בה קלקול, שכאשר יברך נראה שמודה על אותו קלקול של העני. **בחדשים**

על היר' (פרק כיצד מברכין) הביא שרבינו אליהו היה מברך על נתינת צדקה.

סיכום הדרך

נושא היום: קיר רעוע. צדקה. מעשים טובים המגינים. תענית על דבר.

אף **מהמעשה** של אילפא ורבי יוחנן למדנו, שאין לשבת ליד קיר רעוע. **בהתחלה למדו** "אפס כי לא יהיה בך אביון", שאם השעה דחוקה, זה סיבה לעשות עיסקא. **ואחר שרבינו** שמע את דו השיח בין המלאכים, שאמרו "מניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה", **למד רבי יוחנן**, "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ", וחזר לבית מדרש.

אמר אילפא, שינסו לבחון אותו על אחד מהמשניות, ואם לא ידע לענות יפיל עצמו מתורן הספינה. **ושאלוהו**, אדם שצויה מחמת חולי ואמר "תנו שקל לבני בכל שבוע", ובניו זקוקים לסלע, נותנים להם סלע. כיון שמסתבר שכונתו הייתה שיתנו להם כדי שיספיק להם. **אולם אם אמר**, "אל תתנו אלא שקל", התכוון בדווקא שקל ולא יותר. **אם אמר** לאחר שימותו יתנו ירושתו לאחר, בכל מקרה נותנים להם רק שקל, אף אם אמר תנו שקל, כיון שמסתבר שרצה להעמיד את הירושה לאחרים. **ואמר אילפא**, שמשנה זו לפי דעת רבי מאיר שאמר, מצווה לקיים דברי המת.

נחום איש גז זו, היה סומא, גידם, קיטע, ומלא שחין, והיה בבית שעמד ליפול. **אמר לתלמידיו** פנו את הכלים, ואח"כ תוציאו את המטה. שכל עוד שאני כאן, הבית לא יפול. **ולאחר שהוציאו** את הכלים ואת נחום איש גז זו, נפל הבית. שאלו אותו, מדוע הגיע לו צער זה. **ואמר להם**, שהיה מהלך בדרך טעון בג' חמורים מכל טוב, ועמד עני וביקש אוכל, ואמר לו שימתין עד שיפרוק מהחמור, ותוך כדי נפטר העני, וקיבל על עצמו את היסורים הנ"ל.

כינויו היה נחום "איש גז זו" ע"ש שהיה רגיל לומר "גז זו לטובה". ומעשה שרצו ישראל לשלוח הורן לקיסר ארזו מלא באבנים טובות. ושלחו את נחום איש גמזו, שהיה מלומד בניסים. בדרך גנבו לו את היהלומים, ומילאו את התיבה עפר. וכך הביא לקיסר. **הקיסר** חשב שעשוהו לצחוק. **בא אליהו הנביא** בדמות אחד השרים, ואמר, אולי חול מיוחד הוא מאברהם אבינו, שנהפך לחרבות. וכך היה. בשכר זה, מילאו את הארזו באבנים טובות, ושלחו את נחום איש גמזו בכבוד גדול. **בדרך חזר**, התעניינו הגנבים אצלו בספור הדברים. וכאשר סיפר להם, הלכו ושרבו את ביתם, לקחו את החול והביאו למלך. ניסו את החול, וידיה חול רגיל, והרגו אותם.

למדנו במשנה, ש"דבר" מוגדר, עיר שיוצאים ממנה חמש מאות ונפטרו ג' אנשים בג' ימים. **ובן** עיר שיוצאים ממנה 1500 ונפטרו 9 בעד ג' ימים. **אולם** בד' ימים אין זה דבר. **עיר ששמה** "דרוקרת" הייתה בת 500 ונפטרו ג' ביום אחד, **וגזר רב נחמן בר חסדא תענית**. וכדברי רבי מאיר ששור מועד, נעשה למועד לאחר שנגזר ג' פעמים בג' ימים, וכ"ש אם נגזר ג' פעמים בפחות מג' ימים.

ר"צ בר יצחק, גר במקום שאינו חשוב. אמר לו רב נחמן בר רב חסדא, בא לגור במקומי. **אמר לו ר"צ ב"י**, לא המקום מכבד את האדם אלא האדם מכבד את המקום. אמר לו ר"צ בר רב חסדא, שהוא יבא למקומו של רנב"י. **אמר לו רנב"י**, אני אבוא אליך כיון שאתה חשוב ממני שאביך נסמך וקריו "רב חסדא".

בסורא היה מגפה, חוץ ממקום שכונתו של רב. חשבו אנשים, שזכויותיו של רב מגינות. אמרו להם שבדבר זה, אין צורך להשתמש בזכויותיו של רב (מהרש"א). **וסיבת ההצלה**, משום שיש אדם שמשאיל כליו לצורך קבורת המת, ומדה כנגד מדה הגנו על המקום מהמגפה. **ובענין זה** היה בדורקרת פרצה שריפה, מלבד מקומו של רב הונא, **והראו משמים**, שזה בזכות אשה שהשאילה את התנור שלה לאחרים.

רב יהודה, גזר תענית על ארבה שהגיע בגבולם. ואע"פ שאמרו לו שהארבה אינו אוכל את התבואה. **אמר להם רב יהודה**, האם הארבה הביא אתו את האוכל??? **רב יהודה**, גזר תענית על מגפה שפרצה בחזירים, כיון שהמעיים של החזיר דומה לבנ"א. וחשש רב יהודה שתתפשט המגפה לבנ"א. **שמואל**, גזר תענית על מגפה שהייתה רחוקה ממקומו, כיון שחשש שתתפשט, ע"י שיירות מצויות. **ור"ג**, גזר תענית על מגפה שבארץ ישראל, שאם ארץ ישראל לוקה, בודאי שיש חשש לחי"ל.